

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 22 juni 2022*

”Begäran om förhandsavgörande – Konkurrensbegränsande samverkan – Artikel 101 FEUF – Direktiv 2014/104/EU – Artiklarna 10, 17 och 22 – Skadeståndstalan för överträdelse av Europeiska unionens konkurrensrättsliga bestämmelser – Preskriptionsfrist – Motbevisbar presumtion för skada – Beräkning av den skada som lidits – För sent införlivande av direktivet – Tillämpning i tiden – Materiella och processuella bestämmelser”

I mål C-267/20,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Audiencia Provincial de León (Provinsdomstolen i León, Spanien) genom beslut av den 12 juni 2020, som inkom till domstolen den 15 juni 2020, i målet

Volvo AB (publ.),

DAF Trucks NV

mot

RM,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Arabadjiev (referent) samt domarna I. Ziemele, T. von Danwitz, P.G. Xuereb och A. Kumin,

generaladvokat: A. Rantos,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– Volvo AB (publ.), genom N. Gómez Bernardo och R. Murillo Tapia, abogados,

* Rättegångsspråk: spanska.

- DAF Trucks NV, genom C. Gual Grau, abogado, M. de Monchy och J.K. de Pree, advocaten, D. Sarmiento Ramírez-Escudero och P. Vidal Martínez, abogados,
- RM, genom M. Picón González, procuradora, och I. San Primitivo Arias, abogado,
- Spaniens regering, genom L. Aguilera Ruiz och S. Centeno Huerta, båda i egenskap av ombud,
- Estlands regering, genom A. Kalbus, i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom S. Baches Opi, M. Farley och G. Meessen, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 28 oktober 2021 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,
följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 101 FEUF och artiklarna 10, 17 och 22.2 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/104/EU av den 26 november 2014 om vissa regler som styr skadeståndstalan enligt nationell rätt för överträdelser av medlemsstaternas och Europeiska unionens konkurrensrättsliga bestämmelser (EUT L 349, 2014, s. 1) samt effektivitetsprincipen.
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Volvo AB (publ.) och DAF Trucks NV, å ena sidan, och RM, å andra sidan. Målet rör en skadeståndstalan som väckts av RM i syfte att erhålla ersättning för skada som orsakats av en överträdelse av artikel 101 FEUF, vilken fastställts av Europeiska kommissionen och vilken begåtts av flera lastbilstillverkare, däribland Volvo och DAF Trucks.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 Skäl 47 i direktiv 2014/104 har följande lydelse:

”För att råda bot på informationsasymmetrin och en del av de svårigheter som beräkningen av skada i konkurrensrättsliga fall är förknippad med och för att säkerställa effektiva skadeståndsanspråk är det lämpligt att presumera att kartellöverträdelser har lett till skada, särskilt genom en priseffekt. Beroende på sakförhållandena i målet resulterar karteller i en prishöjning, eller hindrar en prissänkning som skulle ha inträffat om det inte vore för kartellen. Denna presumption bör inte täcka den verkliga omfattningen av skadan. Överträdare bör ges möjlighet att motbevisa en sådan presumption. Denna motbevisbara presumption bör begränsas till karteller på grund av deras hemliga karaktär, vilket ökar nämnda informationsasymmetri och gör det svårare för käranden att skaffa sig det nödvändiga underlaget för att kunna bevisa skadan.”

4 I artikel 10 i direktivet, med rubriken ”Preskriptionsfrister”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska i enlighet med denna artikel fastställa regler för preskriptionsfrister för väckande av skadeståndstalan. De reglerna ska fastställa när preskriptionsfristen börjar löpa, dess löptid och under vilka förhållanden den ska avbrytas eller tillfälligt upphöra att löpa.

2. Preskriptionsfristerna får inte börja löpa förrän överträdelsen av konkurrensrätten har upphört och käranden fått kännedom om, eller rimligtvis kan förväntas ha fått kännedom om

a) beteendet och det faktum att det utgör en överträdelse av konkurrensrätten,

b) det faktum att överträdelsen av konkurrensrätten orsakat honom eller henne skada, och

c) överträdarens identitet.

3. Medlemsstaterna ska se till att preskriptionsfristerna för väckande av skadeståndstalan har en löptid på minst fem år.

4. Medlemsstaterna ska se till att en preskriptionsfrist tillfälligt upphör att löpa eller, beroende på nationell rätt, avbryts, om en konkurrensmyndighet vidtar åtgärder inom ramen för en utredning eller ett förfarande med avseende på en överträdelse av konkurrensrätten som skadeståndstalan avser. Det tillfälliga avbrottet i preskriptionsfristen ska upphöra tidigast ett år efter det att överträdelsebeslutet har blivit slutligt eller efter det att förfarandet avslutats på något annat sätt.”

5 I artikel 17 i direktivet, med rubriken ”Beräkning av skada”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska se till att varken den bevisbördan eller det bevisvärde som krävs för beräkning av skada medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till skadestånd. Medlemsstaterna ska se till att de nationella domstolarna i enlighet med nationella förfaranden ges befogenhet att uppskatta beloppet av skadan om det fastställs att käranden har lidit skada men det i praktiken är omöjligt eller orimligt svårt att exakt beräkna beloppet av den lidna skadan på grundval av tillgängliga bevis.

2. Det ska presumeras att kartellöverträdelser orsakar skada. Överträdaren ska ha rätt att motbevisa den presumptionen.

3. Medlemsstaterna ska se till att en nationell konkurrensmyndighet i förfaranden som rör en skadeståndstalan, på begäran av en nationell domstol får bistå den nationella domstolen vid fastställandet av skadans omfattning om den nationella konkurrensmyndigheten anser att ett sådant bistånd är lämpligt.”

6 I artikel 21.1 i direktivet föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 27 december 2016. De ska genast överlämna texten till dessa bestämmelser till kommissionen.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.”

- 7 I artikel 22 i direktiv 2014/104, med rubriken "Tillämplighet i tiden", föreskrivs följande:
- "1. Medlemsstaterna ska säkerställa att de nationella bestämmelser som antas i enlighet med artikel 21 i syfte att följa de materiella bestämmelserna i detta direktiv inte ska tillämpas retroaktivt.
2. Medlemsstaterna ska säkerställa att de nationella bestämmelser som antas i enlighet med artikel 21, utöver de bestämmelser som avses i punkt 1, inte ska tillämpas på skadeståndstalan som väckts vid en nationell domstol före den 26 december 2014."
- 8 I artikel 25.2 i rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna [101 och 102 FEUF] (EGT L 1, 2003, s. 1) föreskrivs följande:
- "Preskriptionstiden skall räknas från och med den dag då överträdelsen begicks. Vid fortsatta eller upprepade överträdelser skall dock tiden räknas från och med den dag då överträdelsen upphörde."
- 9 I artikel 30 i förordningen, med rubriken "Offentliggörande av beslut", föreskrivs följande:
- "1. Kommissionen skall offentliggöra de beslut som den fattar enligt artiklarna 7–10, 23 och 24.
2. I offentliggörandet skall de berörda parternas namn och huvuddragen i beslutet anges, inbegripet ålagda påföljder. Det skall beakta företagens berättigade intresse av att skydda sina affärshemligheter."

Spansk rätt

- 10 I artikel 74.1 i Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia (lag 15/2007 om konkurrensskydd) av den 3 juli 2007 (BOE nr 159 av den 4 juli 2007, s. 28848), i dess lydelse enligt Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores (kungligt lagdekret 9/2017 om införlivande av Europeiska unionens direktiv på finans-, handels- och hälsoområdet och om utstationering av arbetstagare) av den 26 maj 2017 (BOE nr 126 av den 27 maj 2017, s. 42820) (nedan kallad lag 15/2007, i dess lydelse enligt kungligt lagdekret 9/2017), föreskrivs följande:
- "Preskriptionsfristen för en talan om skadestånd för skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten är fem år."
- 11 I artikel 76.2 och 76.3 i lag 15/2007, i dess lydelse enligt kungligt lagdekret 9/2017, föreskrivs följande:
- "2. En domstol får uppskatta skadeståndsbeloppet om det fastställs att käranden har lidit skada men det i praktiken är omöjligt eller orimligt svårt att exakt beräkna beloppet av den skada som lidits på grundval av tillgängliga bevis.
3. Överträdelser som begåtts inom ramen för en kartell presumeras, om inte motsatsen bevisas, vålla skada."

- 12 Den första övergångsbestämmelsen i kungligt lagdekret 9/2017, genom vilket direktiv 2014/104 införlivats med spansk rätt, har rubriken ”Övergångsbestämmelser i fråga om skadeståndstalan för överträdelser av medlemsstaternas och Europeiska unionens konkurrensrätt”. I den artikeln föreskrivs följande:

”1. Bestämmelserna i artikel 3 i detta kungliga lagdekret ska inte tillämpas retroaktivt.

2. Bestämmelserna i artikel 4 i detta kungliga lagdekret är endast tillämpliga på förfaranden som inletts efter lagdekretets ikraftträdande.”

- 13 I artikel 1902 i Código Civil (civillagen) föreskrivs följande:

”Den som genom sitt handlande eller genom underlåtenhet vållar någon annan skada, genom fel eller försumlighet, är skyldig att ersätta denna skada.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 14 Under åren 2006 och 2007 köpte RM tre lastbilar av Volvo och DAF Trucks som hade tillverkats av dessa bolag.
- 15 Den 19 juli 2016 antog kommissionen beslut C(2016) 4673 final om ett förfarande enligt artikel 101 [FEUF] och artikel 53 i EES-avtalet (ärende AT.39824 – Lastbilar). Kommissionen offentliggjorde samtidigt ett pressmeddelande om detta. Den 6 april 2017 offentliggjorde kommissionen, i enlighet med artikel 30 i förordning nr 1/2003, en sammanfattning av detta beslut i *Europeiska unionens officiella tidning*.
- 16 Kommissionen fastställde genom detta beslut att flera lastbilstillverkare, däribland Volvo och DAF Trucks, hade åsidosatt artikel 101 FEUF och artikel 53 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EGT L 1, 1994, s. 3) genom att komma överens om dels prissättning och bruttoprishöjningar på lastbilar som väger mellan 6 ton och 16 ton (medeltunga lastbilar) eller som väger mer än 16 ton (tunga lastbilar) inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, dels tidsplanen för och övervältringen av kostnaderna för införandet av de utsläppstekniker som krävs enligt Euro 3–Euro 6-normerna. Vad gäller Volvo och DAF Trucks pågick överträdelsen från den 17 januari 1997 till den 18 januari 2011.
- 17 Den 27 maj 2017, det vill säga fem månader efter det att fristen för införlivande av direktiv 2014/104 hade löpt ut, trädde kungligt lagdekret 9/2017, genom vilket direktivet införlivades med spansk rätt, i kraft.
- 18 Den 1 april 2018 väckte RM talan mot Volvo och DAF Trucks vid Juzgado de lo Mercantil de León (Handelsdomstolen i León, Spanien). Talan syftade till att erhålla ersättning för den skada som RM hade lidit till följd av den konkurrensbegränsande verksamhet som de båda bolagen hade ägnat sig åt. Talan grundade sig i första hand på de relevanta bestämmelserna i lag 15/2007, i dess lydelse enligt kungligt lagdekret 9/2017, och, i andra hand, på det allmänna regelverket för utomobligatoriskt skadeståndsansvar, bland annat artikel 1902 i civillagen. Denna talan utgjorde även en skadeståndstalan som väckts till följd av ett slutligt beslut av kommissionen i vilket en överträdelse av artikel 101 FEUF och artikel 53 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet hade konstaterats.

- 19 Volvo och DAF Trucks bestred talan och gjorde bland annat gällande att den var preskriberad och att RM inte hade visat att det fanns ett orsakssamband mellan den överträdelse som konstaterats i beslut C(2016) 4673 final och prishöjningen på lastbilar.
- 20 Genom dom av den 15 oktober 2019 biföll Juzgado de lo Mercantil de León (Handelsdomstolen i León) delvis RM:s talan och förpliktade Volvo och DAF Trucks att till RM utge skadestånd motsvarande 15 procent av anskaffningspriset för lastbilarna, jämte ränta enligt lag, dock utan att förplikta bolagen att ersätta rättegångskostnaderna. Nämnda domstol ogillade Volvos och DAF Trucks invändning om preskription, bland annat med motiveringen att den preskriptionsfrist på fem år som föreskrivs i artikel 74 i lag 15/2007, i dess lydelse enligt kungligt lagdekret 9/2017, genom vilket artikel 10.3 i direktiv 2014/104 införlivats, var gällande vid den tidpunkt då talan väcktes och således var tillämplig i förevarande fall. Genom sin bedömning att artikel 76.2 och 76.3 i den lagen, genom vilken artikel 17.1 och 17.2 i direktivet införlivats, var en processuell bestämmelse, grundade sig den domstolen för det första på den skadepresumtion som föreskrivs i artikel 76.3 i lag 15/2007, i dess lydelse enligt kungligt lagdekret 9/2017, för att slå fast att RM hade vållats skada och, för det andra, på artikel 76.2 i samma lag för att beräkna skadans storlek.
- 21 Volvo och DAF Trucks överklagade denna dom till Audiencia Provincial de León (Provinsdomstolen i León, Spanien). De två företagen har gjort gällande att direktiv 2014/104 inte är tillämpligt i förevarande fall, eftersom det inte var i kraft när den aktuella överträdelsen begicks, då överträdelsen upphörde den 18 januari 2011. Enligt nämnda företag är det den dag då överträdelsen begicks som är relevant för att fastställa vilka bestämmelser som är tillämpliga på den skadeståndstalan som väckts av RM.
- 22 Volvo och DAF Trucks har följaktligen vidhållit att den skadeståndstalan som RM väckt är preskriberad. DAF Trucks har i detta avseende gjort gällande att det inte är den preskriptionsfrist på fem år som föreskrivs i artikel 10 i direktiv 2014/104, vilken införlivats genom artikel 74.1 i lag 15/2007, i dess lydelse enligt kungligt lagdekret 9/2017, som är tillämplig, utan den preskriptionsfrist på ett år som föreskrivs i artikel 1968 i civillagen. Preskriptionsfristen på ett år började dessutom löpa från och med offentliggörandet av kommissionens pressmeddelande avseende beslut C(2016) 4673 final. Bolaget har därför gjort gällande att preskriptionsfristen hade löpt ut den dag då RM väckte talan om skadestånd, det vill säga den 1 april 2018.
- 23 Volvo och DAF Trucks har även gjort gällande att eftersom direktivet inte är tillämpligt, måste både skadans förekomst och storlek i förevarande fall bevisas. Om detta inte är fallet ska talan ogillas.
- 24 Den hänskjutande domstolen vill i det sammanhanget få klarhet i det tidsmässiga tillämpningsområdet för artikel 10 och artikel 17.1 och 17.2 i direktiv 2014/104. Nämnda domstol anser att nämnda tillämpningsområde preciseras i artikel 22 i direktivet.
- 25 För att kunna avgöra huruvida artikel 10 och artikel 17.1 och 17.2 i nämnda direktiv, i vilka det fastställs bestämmelser om preskriptionstid, förekomsten av skada till följd av en kartell respektive beräkningen av skadan, är tillämpliga i det nationella målet, vill den hänskjutande domstolen för det första få klarhet i huruvida dessa bestämmelser är materiella eller processuella.
- 26 För det andra vill den hänskjutande domstolen få klarhet i vilken tidpunkt som är relevant för prövningen av tillämpningen i tiden av nämnda bestämmelser så att det kan avgöras om de är tillämpliga i förevarande fall.

27 Mot denna bakgrund beslutade Audiencia Provincial de León (Provinsdomstolen i León) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

- ”1) Ska artikel 101 FEUF och effektivitetsprincipen tolkas på så sätt att de utgör hinder för en tolkning av en nationell bestämmelse enligt vilken den preskriptionsfrist på fem år för att väcka talan som fastställs i artikel 10 i [direktiv 2014/104] samt artikel 17 [i det direktivet], som rör domstolarnas möjlighet att uppskatta skadan, inte ska tillämpas retroaktivt, eftersom retroaktivitetens referensdag genom bestämmelsen fastställs till den dag då sanktionen påförs och inte till den dag då talan väcks?
- 2) Ska artikel 22.2 i direktiv 2014/104 och ordet ’retroaktivt’ tolkas på så sätt att artikel 10 i direktivet är tillämplig på en talan som den som har väckts i det nationella målet, som, även om den väcktes efter det att direktivet och bestämmelserna om införlivande hade trätt i kraft, avser tidigare faktiska omständigheter eller sanktioner?
- 3) Ska, vid tillämpningen av en sådan bestämmelse som artikel 76 i [lag 15/2007], artikel 17 i direktiv 2014/104 om domstolarnas möjlighet att uppskatta skadan tolkas på så sätt att det rör sig om en processuell bestämmelse som kommer att vara tillämplig på ett nationellt mål där talan väckts efter det att den nationella införlivandebestämmelsen trätt i kraft?”

Prövning av tolkningsfrågorna

- 28 Det följer av EU-domstolens fasta praxis att det enligt det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF ankommer på EU-domstolen att ge den nationella domstolen ett användbart svar, som gör det möjligt för den domstolen att avgöra det mål som den ska pröva. I detta syfte kan EU-domstolen behöva omformulera de frågor som hänskjutits. Den omständigheten att en nationell domstol formellt sett har formulerat sin tolkningsfråga med hänvisning till vissa bestämmelser i unionsrätten, utgör inte hinder för att EU-domstolen tillhandahåller den domstolen alla uppgifter om unionsrättens tolkning som kan vara användbara vid avgörandet av det nationella målet, oberoende av om det har hänvisats därtill i frågorna eller inte. EU-domstolen ska härvid, utifrån samtliga uppgifter som den nationella domstolen har lämnat, och i synnerhet utifrån skälen i beslutet om hänskjutande, avgöra vilka delar av unionsrätten som behöver tolkas med hänsyn till saken i målet (dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 35 och där angiven rättspraxis).
- 29 I förevarande fall är det, mot bakgrund av samtliga uppgifter som den hänskjutande domstolen har lämnat, nödvändigt att omformulera tolkningsfrågorna för att kunna ge den hänskjutande domstolen ett användbart svar.
- 30 Det framgår nämligen av beslutet om hänskjutande att den hänskjutande domstolen har ställt sina tre frågor, vilka ska prövas tillsammans, för att få klarhet i hur artikel 10 och artikel 17.1 och 17.2 i direktiv 2014/104, i enlighet med artikel 22 i samma direktiv, ska tillämpas i tiden på en skadeståndstalan som, trots att den avser en överträdelse av konkurrensrätten som upphörde innan direktivet trädde i kraft, har väckts efter ikraftträdandet av de bestämmelser genom vilka direktivet har införlivats med nationell rätt.

Inledande synpunkter

- 31 Det ska erinras om att till skillnad från handläggningsregler som i allmänhet anses tillämpliga från och med den dag då de träder i kraft (dom av den 3 juni 2021, Jumbocarry Trading, C-39/20, EU:C:2021:435, punkt 28 och där angiven rättspraxis), ska materiella unionsbestämmelser, för att säkerställa att principerna om rättssäkerhet och skydd för berättigade förväntningar iakttas, tolkas så, att de avser situationer som har fullbordats innan bestämmelserna har trätt i kraft endast såvida det av bestämmelsernas lydelse, syfte eller systematik klart framgår att de ska tillerkännas sådan verkan (dom av den 21 december 2021, Skarb Państw (Motorfordonsförsäkringens omfattning), C-428/20, EU:C:2021:1043, punkt 33 och där angiven rättspraxis).
- 32 Det framgår även av EU-domstolens praxis att en ny rättsregel i princip ska tillämpas från och med ikraftträdandet av den rättsakt i vilken den ingår. Även om bestämmelsen inte är tillämplig på rättsliga situationer som har uppkommit och slutligt fullbordats under den äldre lagens giltighetstid, är den tillämplig på framtida verkningar av en situation som uppkommit under den äldre bestämmelsens giltighetstid liksom på nya rättsliga situationer. Med förbehåll för principen om att rättsakter inte har retroaktiv verkan, förhåller det sig annorlunda endast när den nya rättsregeln åtföljs av specialbestämmelser som specifikt reglerar dess tillämpning i tiden (dom av den 21 december 2021, Skarb Państw (Motorfordonsförsäkringens omfattning), C-428/20, EU:C:2021:1043, punkt 31 och där angiven rättspraxis).
- 33 Vad närmare bestämt gäller direktiv är det i allmänhet endast rättsliga situationer som har fullbordats efter det att fristen för införlivande av ett direktiv har löpt ut som kan anses omfattas av direktivets tillämpning i tiden (*ratione temporis*) (beslut av den 16 maj 2019, Luminor Bank, C-8/18, ej publicerat, EU:C:2019:429, punkt 32 och där angiven rättspraxis).
- 34 Detta gäller i än högre grad för rättsliga situationer som uppkommit under den äldre bestämmelsens giltighetstid och som fortsätter att ha rättsverkningar efter det att de nationella rättsakter som antagits för att införliva ett direktiv har trätt i kraft efter det att fristen för införlivande av direktivet har löpt ut.
- 35 När det gäller tillämpningen i tiden (*ratione temporis*) av direktiv 2014/104 ska det påpekas att detta direktiv innehåller en särskild bestämmelse som uttryckligen fastställer villkoren för tillämpningen i tiden av materiella och icke-materiella bestämmelser i direktivet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 25).
- 36 Det ska särskilt påpekas att det av artikel 22.1 i direktiv 2014/104 framgår att medlemsstaterna ska säkerställa att de nationella bestämmelser som antas i enlighet med artikel 21 i samma direktiv, i syfte att följa de materiella bestämmelserna i direktivet, inte tillämpas retroaktivt (dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 26).
- 37 Vidare framgår det av artikel 22.2 i direktiv 2014/104 att medlemsstaterna ska säkerställa att de nationella bestämmelser som antas för att följa de icke-materiella bestämmelserna i detta direktiv inte ska tillämpas på skadeståndstalan som väckts vid en nationell domstol före den 26 december 2014 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 27).

- 38 För att fastställa huruvida bestämmelserna i direktiv 2014/104 är tillämpliga i tiden ska det därmed, för det första, fastställas om den aktuella bestämmelsen är en materiell bestämmelse eller inte.
- 39 Det ska i detta hänseende preciseras att frågan om vilka av direktivets bestämmelser som är materiella respektive icke-materiella, i avsaknad av en hänvisning i artikel 22 i direktiv 2014/104 till nationell rätt, ska bedömas mot bakgrund av unionsrätten och inte mot bakgrund av tillämplig nationell rätt.
- 40 Även om det i nämnda bestämmelse inte för varje bestämmelse anges om den är materiell eller inte, framgår det otvetydigt av ordalydelsen i artikeln, i vilken det i punkt 1 hänvisas till ”de materiella bestämmelserna i detta direktiv”, att det är bestämmelserna i direktivet och inte de nationella bestämmelser som antas i syfte att följa direktivet som anses vara antingen materiella eller icke-materiella.
- 41 Om medlemsstaterna gavs ett utrymme för skönsmässig bedömning för att avgöra huruvida bestämmelserna i direktiv 2014/104 är materiella eller inte skulle detta för övrigt kunna undergräva en effektiv, konsekvent och enhetlig tillämpning av dessa bestämmelser inom unionen.
- 42 När det har fastställts om den aktuella bestämmelsen är materiell eller inte, ska det för det andra prövas om den aktuella situationen, under sådana omständigheter som dem som är aktuella i det nationella målet, där direktivet har införlivats för sent, i den mån den inte kan anses vara ny, har fullbordats före utgången av fristen för införlivande av nämnda direktiv eller om den har fortsatt att ha rättsverkningar efter utgången av den fristen.

Den tidsmässiga tillämpligheten av artikel 10 i direktiv 2014/104

- 43 Vad för det första gäller frågan om huruvida artikel 10 i direktiv 2014/104 är en materiell bestämmelse eller inte, erinrar domstolen om att artikeln i enlighet med punkt 1 i densamma fastställer regler för preskriptionsfrister för väckande av skadeståndstalan avseende överträdelser av konkurrensrätten. I punkterna 2 och 4 i nämnda artikel fastställs särskilt vid vilken tidpunkt preskriptionsfristen börjar löpa och under vilka omständigheter den tillfälligt upphör att löpa eller avbryts.
- 44 I artikel 10.3 i direktivet föreskrivs hur lång preskriptionsfristen minst ska vara. Medlemsstaterna ska enligt den bestämmelsen se till att preskriptionsfristerna för väckande av skadeståndstalan för överträdelser av konkurrensrätten har en löptid på minst fem år.
- 45 Den preskriptionsfrist som föreskrivs i artikel 10.3 i direktiv 2014/104 har bland annat till funktion att, å ena sidan, säkerställa den skadelidande personens rättigheter – vederbörande måste ges tillräckligt med tid för att framskaffa de uppgifter som är relevanta för en eventuell talan – och, å andra sidan, förhindra att den skadelidande personen på obestämd tid fördröjer utövandet av denna rätt till skadestånd till nackdel för den person som är ansvarig för skadan. Denna frist skyddar således slutligen såväl den skadelidande personen som den person som är ansvarig för skadan (se, analogt, dom av den 8 november 2012, *Evropaïki Dynamiki/kommissionen*, C-469/11 P, EU:C:2012:705, punkt 53).

- 46 Det ska i detta sammanhang påpekas att det framgår av domstolens praxis att till skillnad från förfarandefristerna hänför sig preskriptionsfristen – genom att medföra att det inte längre är möjligt att väcka talan – till den materiella rätten, eftersom den påverkar utövandet av en subjektiv rättighet som den berörda personen inte längre kan göra gällande vid domstol (se, analogt, dom av den 8 november 2012, *Evropaïki Dynamiki/kommissionen*, C-469/11 P, EU:C:2012:705, punkt 52).
- 47 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 66 och 67 i sitt förslag till avgörande ska artikel 10 i direktiv 2014/104 följaktligen anses utgöra en materiell bestämmelse, i den mening som avses i artikel 22.1 i direktivet.
- 48 Eftersom det i förevarande fall för det andra är utrett att direktiv 2014/104 införlivades med den spanska rättsordningen fem månader efter utgången av den frist för införlivande som föreskrivs i artikel 21 i direktivet, eftersom kungligt lagdekret 9/2017 – genom vilket nämnda direktiv införlivades – trädde i kraft den 27 maj 2017, ska det för att avgöra den tidsmässiga tillämpligheten av artikel 10 i det direktivet prövas huruvida den aktuella situationen hade fullbordats före utgången av fristen för införlivande av samma direktiv eller om den fortsatte att ha rättsverkningar efter utgången av den fristen.
- 49 Med hänsyn till preskriptionsreglernas särdrag, deras beskaffenhet och deras funktionssätt, särskilt i samband med en skadeståndstalan som väckts till följd av ett slutgiltigt beslut i vilket en överträdelse av unionens konkurrensrätt konstateras, ska det undersökas huruvida den preskriptionsfrist som är tillämplig på den aktuella situationen hade löpt ut den dag då fristen för att införliva direktiv 2014/104 löpte ut, det vill säga den 27 december 2016, vilket innebär att det ska fastställas vid vilken tidpunkt nämnda preskriptionsfrist började löpa.
- 50 När det gäller den tidpunkt från och med vilken preskriptionsfristen började löpa, ska det erinras om att det följer av domstolens praxis att när ingen unionslagstiftning på området är tillämplig i tiden (*ratione temporis*), ankommer det på varje medlemsstat att i sin rättsordning fastställa bestämmelserna för att utöva rätten att begära ersättning för skada som följer av en överträdelse av artiklarna 101 och 102 FEUF, inbegripet bestämmelserna om preskriptionsfrister, förutsatt att likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen iakttas. Effektivitetsprincipen kräver att de bestämmelser som är tillämpliga på en talan som syftar till att säkerställa de rättigheter som enskilda har genom unionsrättens direkta effekt inte medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva de rättigheter som följer av unionsrätten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 mars 2019, *Cogeco Communications*, C-637/17, EU:C:2019:263, punkterna 42 och 43).
- 51 I förevarande fall framgår det av handlingarna i målet att innan direktivet införlivades med spansk rätt reglerades den preskriptionsfrist som var tillämplig på en skadeståndstalan för överträdelser av konkurrensrätten av det allmänna systemet för utomobligatoriskt skadeståndsansvar och att preskriptionsfristen på ett år enligt artikel 1968.2 i civilagen började löpa först när den berörda käranden hade fått kännedom om de händelser som medför skadeståndsansvar. Även om det inte uttryckligen framgår av beslutet om hänskjutande vilka händelser som medför skadeståndsansvar som käranden måste känna till för att preskriptionsfristen enligt spansk rätt ska börjar löpa, förefaller det framgå av handlingarna i målet att detta innebär att käranden har kännedom om de uppgifter som är nödvändiga för att väcka skadeståndstalan. Det ankommer på den hänskjutande domstolen att avgöra om så är fallet.

- 52 När en nationell domstol ska avgöra en tvist mellan enskilda ankommer det likväl, i förekommande fall, på den domstolen att i möjligaste mån tolka de nationella bestämmelser som är aktuella i det nationella målet mot bakgrund av unionsrätten, och särskilt mot bakgrund av ordalydelsen i och syftet med artikel 101 FEUF, dock utan att tolka dessa nationella bestämmelser *contra legem* (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 januari 2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, punkterna 60–62).
- 53 I detta sammanhang ska det påpekas att en nationell lagstiftning som fastställer den dag då preskriptionsfristen börjar löpa, preskriptionsfristens längd och villkoren för att förklara att preskriptionsfristen tillfälligt upphör att löpa eller avbryts måste anpassas till konkurrenslagstiftningens särdrag och målen med de berörda personernas tillämpning av konkurrensreglerna, för att inte helt undergräva den fulla verkan av artiklarna 101 och 102 FEUF (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 47).
- 54 Väckande av skadeståndstalan för överträdelser av unionens konkurrensrätt kräver nämligen i princip att det utförs en komplicerad faktaanalys och ekonomisk analys (dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 46).
- 55 Det ska även beaktas att tvister om överträdelser av unionens konkurrensrätt och nationell konkurrensrätt i princip kännetecknas av en informationsasymmetri till nackdel för den skadelidande, såsom det erinras om i skäl 47 i direktiv 2014/104, vilket gör det svårare för denne att erhålla de uppgifter som krävs för att väcka skadeståndstalan än för konkurrensmyndigheterna att erhålla de uppgifter som är nödvändiga för att de ska kunna utöva sin befogenhet att tillämpa konkurrensrätten.
- 56 I detta sammanhang ska det beaktas att till skillnad från den regel som är tillämplig på kommissionen och som återfinns i artikel 25.2 i förordning nr 1/2003, enligt vilken preskriptionstiden för åläggande av påföljder börjar löpa från och med den dag då överträdelsen begicks eller, vid fortsatta eller upprepade överträdelser från den dag då överträdelsen upphörde, kan de preskriptionsfrister som är tillämpliga på en skadeståndstalan för överträdelser av medlemsstaternas och unionens konkurrensrättsliga bestämmelser inte börja löpa förrän överträdelsen har upphört och den skadelidande har fått kännedom om, eller rimligtvis kan förväntas ha fått kännedom om, de uppgifter som krävs för att denne ska kunna väcka skadeståndstalan.
- 57 I annat fall skulle det i praktiken bli omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten att begära ersättning.
- 58 Vad gäller de uppgifter som krävs för att väcka skadeståndstalan ska det erinras om att det framgår av domstolens fasta praxis att varje person har rätt att kräva ersättning för skada som lidits om det finns ett orsakssamband mellan skadan och en överträdelse av unionens konkurrensrätt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 5 juni 2014, Kone m.fl., C-557/12, EU:C:2014:1317, punkt 22 och där angiven rättspraxis, och dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 40).
- 59 Det framgår dessutom av domstolens praxis att det för att den skadelidande ska kunna väcka en skadeståndstalan krävs att denne vet vem som är ansvarig för överträdelsen av konkurrensrätten (dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 50).

- 60 Härav följer att information om förekomsten av en överträdelse av konkurrensrätten, förekomsten av en skada, orsakssambandet mellan skadan och överträdelsen samt överträdarens identitet ingår bland de nödvändiga uppgifter som den skadelidande måste förfoga över för att kunna väcka skadeståndstalan.
- 61 Under dessa omständigheter finner domstolen att de preskriptionsfrister som är tillämpliga på en skadeståndstalan för överträdelser av medlemsstaternas och unionens konkurrensrättsliga bestämmelser inte kan börja löpa förrän överträdelsen har upphört och den skadelidande har fått kännedom om, eller rimligtvis kan förväntas ha fått kännedom om, att denne lidit skada till följd av överträdelsen och överträdarens identitet.
- 62 I förevarande fall upphörde överträdelsen den 18 januari 2011. När det gäller det datum då det rimligen kan anses att RM fick kännedom om de uppgifter som krävs för att RM ska kunna väcka skadeståndstalan anser Volvo och DAF Trucks att det relevanta datumet är datumet för offentliggörande av pressmeddelandet avseende beslut C(2016) 4673 final, det vill säga den 19 juli 2016, och att den preskriptionsfrist som föreskrivs i artikel 1968 i civillagen följaktligen började löpa från och med dagen för det offentliggörandet.
- 63 RM, den spanska regeringen och kommissionen har däremot hävdats att den dag då sammanfattningen av beslut C(2016) 4673 final offentliggjordes i *Europeiska unionens officiella tidning*, det vill säga den 6 april 2017, ska anses vara det relevanta datumet.
- 64 Även om det inte är uteslutet att den skadelidande – även i ett kartellärende – kan få kännedom om de uppgifter som krävs för att väcka skadeståndstalan långt före offentliggörandet i *Europeiska unionens officiella tidning* av sammanfattningen av ett kommissionsbeslut, eller till och med före offentliggörandet av pressmeddelandet avseende det beslutet, framgår det inte av handlingarna i målet att detta är fallet i förevarande mål.
- 65 Det ska således fastställas vilket av dessa två offentliggöranden som utgör det som rimligen kan anses ha gjort det möjligt för RM att få kännedom om de uppgifter som krävs för att RM ska kunna väcka skadeståndstalan.
- 66 Det ska i detta sammanhang tas hänsyn till syftet med och karaktären hos pressmeddelandena avseende kommissionens beslut och sammanfattningarna av dessa beslut, vilka offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.
- 67 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 125–127 i sitt förslag till avgörande innehåller pressmeddelandena i princip mindre detaljerade upplysningar om omständigheterna i det aktuella ärendet och om skälen till att ett konkurrensbegränsande beteende kan anses utgöra en överträdelse än sammanfattningarna av kommissionens beslut, vilka offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*. Enligt artikel 30 i förordning nr 1/2003 ska de berörda parternas namn och huvuddragen i det aktuella beslutet, inbegripet ålagda påföljder, anges i sammanfattningarna.
- 68 Pressmeddelandena är vidare inte avsedda att ge rättsverkningar gentemot tredje man, och i synnerhet inte gentemot skadelidande. De utgör däremot korta handlingar som i princip är avsedda för press och media. Det kan således inte anses att det finns en allmän omsorgsplikt för de personer som lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrätten som innebär att de är skyldiga att följa offentliggörandet av sådana pressmeddelanden.

- 69 Det ska slutligen påpekas att pressmeddelandena – i motsats till sammanfattningarna av kommissionens beslut, vilka enligt punkt 148 i kommissionens tillkännagivande om bästa praxis för förfaranden som rör artiklarna 101 och 102 FEUF, offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning* på unionens samtliga officiella språk kort tid efter antagandet av det aktuella beslutet – inte nödvändigtvis offentliggörs på unionens samtliga officiella språk.
- 70 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 129–131 i sitt förslag till avgörande, verkar pressmeddelandet i förevarande fall inte med samma exakthet som sammanfattningen av beslut C(2016) 4673 final ange de personer som begått den aktuella överträdelsen, överträdelsens exakta varaktighet och de varor som berörs av överträdelsen.
- 71 Under dessa omständigheter kan det inte rimligen anses att RM i förevarande fall fick kännedom om de uppgifter som krävs för att kunna väcka skadeståndstalan den dag då pressmeddelandet avseende beslut C(2016) 4673 final offentliggjordes, det vill säga den 19 juli 2016. Det kan däremot rimligen anses att RM fick sådan kännedom den dag då sammanfattningen av beslut C(2016) 4673 final offentliggjordes i *Europeiska unionens officiella tidning*, det vill säga den 6 april 2017.
- 72 För att artikel 101 FEUF ska ges full verkan krävs följaktligen att preskriptionsfristen i förevarande fall ska anses ha börjat löpa från och med dagen för det offentliggörandet.
- 73 Eftersom preskriptionsfristen började löpa efter den dag då fristen för att införliva direktiv 2014/104 löpte ut, det vill säga efter den 27 december 2016, och fortsatte att löpa även efter det att kungligt lagdekret 9/2017 – som antagits för att införliva det direktivet – trädde i kraft, det vill säga efter den 27 maj 2017, löpte denna frist med nödvändighet ut efter dessa två datum.
- 74 Det framgår således att den aktuella situationen fortsatte att ha rättsverkningar efter det att fristen för införlivande av direktiv 2014/104 hade löpt ut, och till och med efter det att kungligt lagdekret 9/2017, genom vilket direktivet införlivades, trädde i kraft.
- 75 I den mån detta är fallet i det nationella målet, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera, är artikel 10 i direktivet tillämplig i tidsmässigt avseende (*ratione temporis*) i förevarande fall.
- 76 Det ska i detta sammanhang påpekas att det av fast rättspraxis framgår att ett direktiv inte i sig kan medföra skyldigheter för en enskild och det kan därför inte som sådant åberopas gentemot denne. Att utsträcka möjligheten att åberopa en bestämmelse i ett direktiv som inte införlivats eller införlivats felaktigt till att även omfatta förhållanden mellan enskilda skulle nämligen innebära att unionen gavs rätt att ålägga enskilda rättssubjekt skyldigheter med omedelbar verkan, trots att den endast getts sådan behörighet i de fall där den har fått rätt att anta förordningar (dom av den 7 augusti 2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, punkt 42 och där angiven rättspraxis).
- 77 Det framgår även av EU-domstolens praxis att den nationella domstolen, inom ramen för en tvist mellan enskilda, såsom den som är aktuell i det nationella målet, i förekommande fall är skyldig att, från och med den dag då ett icke införlivat direktivs införlivandefrist löper ut, tolka den nationella rätten så att den aktuella situationen omedelbart blir förenlig med bestämmelserna i det direktivet, dock utan att tolka den nationella rätten *contra legem* (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 oktober 2018, Klohn, C-167/17, EU:C:2018:833, punkterna 45 och 65).

- 78 Med hänsyn till att mindre än tolv månader hade förflutit mellan dagen för offentliggörandet av sammanfattningen av beslut C(2016) 4673 final i *Europeiska unionens officiella tidning* och väckandet av RM:s skadeståndstalan, förefaller denna talan – med förbehåll för den hänskjutande domstolens kontroll – under alla omständigheter inte ha varit preskriberad vid den tidpunkt då den väcktes.
- 79 Mot bakgrund av det ovan anförda finner domstolen att artikel 10 i direktiv 2014/104 ska tolkas så, att den utgör en materiell bestämmelse, i den mening som avses i artikel 22.1 i direktivet, och att en skadeståndstalan för en överträdelse av konkurrensrätten vilken, trots att den avser en överträdelse av konkurrensrätten som upphörde innan direktivet trädde i kraft, har väckts efter ikraftträdandet av de bestämmelser genom vilka direktivet har införlivats med nationell rätt, omfattas av bestämmelsens tidsmässiga tillämpningsområde, i den mån den preskriptionsfrist som är tillämplig på skadeståndstalan enligt de tidigare bestämmelserna inte löpt ut före utgången av fristen för införlivande av direktivet.

Den tidsmässiga tillämpligheten av artikel 17.1 och 17.2 i direktiv 2014/104

- 80 Vad för det första gäller den tidsmässiga tillämpligheten av artikel 17.1 i direktiv 2014/104 i förevarande fall, ska det erinras om att det framgår av bestämmelsens ordalydelse att medlemsstaterna ska se till att varken den bevisbörda eller det bevisvärde som krävs för beräkning av skada medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till skadestånd. Medlemsstaterna ska även se till att de nationella domstolarna i enlighet med nationella förfaranden ges befogenhet att uppskatta den skada som är följden av en överträdelse av konkurrensrättsliga bestämmelser om det fastställs att käranden har lidit skada men det i praktiken är omöjligt eller orimligt svårt att exakt beräkna beloppet av den lidna skadan på grundval av tillgängliga bevis.
- 81 Nämnada bestämmelse syftar således till att säkerställa att en skadeståndstalan för överträdelser av konkurrensrätten är effektiv, i synnerhet i vissa särskilda situationer där det i praktiken är omöjligt eller orimligt svårt att exakt beräkna beloppet av den skada som lidits.
- 82 Syftet med denna bestämmelse är nämligen att lätta på det bevisvärde som krävs för att fastställa beloppet av den lidna skadan och att avhjälpa den informationsasymmetri som råder till nackdel för den berörda käranden samt de svårigheter som följer av att beräkningen av den lidna skadan kräver en bedömning av hur den berörda marknaden skulle ha utvecklats om överträdelserna inte hade begåtts.
- 83 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 73 i sitt förslag till avgörande fastställer inte artikel 17.1 i direktiv 2014/104 några nya materiella skyldigheter för någon av parterna i den aktuella tvisten. Den bestämmelsen, och särskilt dess andra mening, syftar däremot till att, i enlighet med de ”nationella förfaranden” som den hänvisar till, ge de nationella domstolarna en särskild möjlighet i samband med mål som rör en skadeståndstalan för överträdelser av konkurrensrätten.
- 84 Det ska i detta sammanhang erinras om att det framgår av domstolens praxis att reglerna om den bevisbörda och det bevisvärde som krävs i princip ska anses vara processuella regler (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 januari 2016, Eturas m.fl., C-74/14, EU:C:2016:42, punkterna 30–32).

- 85 Artikel 17.1 i direktiv 2014/104 ska således anses utgöra en processuell bestämmelse i den mening som avses i artikel 22.2 i direktivet.
- 86 Såsom framgår av den rättspraxis som det erinrats om i punkt 31 ovan anses handläggningsregler i allmänhet vara tillämpliga från och med den dag då de träder i kraft.
- 87 Det ska även erinras om att medlemsstaterna, enligt artikel 22.2 i direktiv 2014/104, ska säkerställa att de nationella bestämmelser som antas i syfte att följa de icke-materiella bestämmelserna i detta direktiv inte ska tillämpas på skadeståndstalan som väckts vid en nationell domstol före den 26 december 2014.
- 88 I förevarande fall väcktes skadeståndstalan den 1 april 2018, det vill säga efter den 26 december 2014 och efter den dag då direktiv 2014/104 införlivades med den spanska rättsordningen. Utan att det påverkar de överväganden som anges i punkterna 76 och 77 ovan, är artikel 17.1 i direktivet följaktligen tillämplig i tiden (*ratione temporis*) på en sådan talan.
- 89 Under dessa omständigheter ska artikel 17.1 i direktiv 2014/104 tolkas så, att den utgör en processuell bestämmelse, i den mening som avses i artikel 22.2 i direktivet, och att en skadeståndstalan vilken, trots att den avser en överträdelse av konkurrensrätten som upphörde innan direktivet trädde i kraft, har väckts efter den 26 december 2014 och efter ikraftträdandet av de nationella bestämmelser genom vilka direktivet har införlivats med nationell rätt, omfattas av bestämmelsens tidsmässiga tillämpningsområde.
- 90 Vad för det andra gäller den tidsmässiga tillämpligheten av artikel 17.2 i direktiv 2014/104, ska det inledningsvis erinras om att det följer av ordalydelsen i den bestämmelsen att det ska presumeras att kartellöverträdelser orsakar skada. Överträdaren ska emellertid ha rätt att motbevisa den presumptionen.
- 91 Det framgår av ordalydelsen i nämnda bestämmelse att den fastställer en motbevisbar presumtion för att det föreligger en skada till följd av en kartell. Såsom framgår av skäl 47 i direktiv 2014/104 har unionslagstiftaren begränsat denna presumtion till att endast gälla fall som rör karteller på grund av deras hemliga karaktär, som ökar informationsasymmetrin och gör det svårare för skadelidande att skaffa sig det nödvändiga underlaget för att kunna bevisa skadan.
- 92 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 78, 79 och 81 i sitt förslag till avgörande, är det visserligen riktigt att artikel 17.2 i direktiv 2014/104 med nödvändighet reglerar fördelningen av bevisbördan, eftersom den uppställer en presumtion, men bestämmelsen har inte enbart ett bevissyfte.
- 93 Såsom framgår av punkterna 58–60 ovan ingår information om förekomsten av en skada, orsakssambandet mellan skadan och den överträdelse av konkurrensrätten som begåtts samt överträdarens identitet bland de nödvändiga uppgifter som den skadelidande måste förfoga över för att kunna väcka skadeståndstalan.
- 94 Eftersom det i artikel 17.2 i direktiv 2014/104 föreskrivs att det inte är nödvändigt för de personer som lidit skada av en kartell, vilken är förbjuden enligt artikel 101 FEUF, att styrka att det föreligger en skada till följd av en sådan överträdelse och/eller att det finns ett orsakssamband mellan skadan och kartellen, finner domstolen dessutom att denna bestämmelse avser de rekvisit som ska vara uppfyllda för att det ska föreligga utomobligatoriskt skadeståndsansvar.

- 95 Eftersom det genom den motbevisbara presumptionen som fastställs i nämnda bestämmelse presumeras att en kartell orsakar skada är den motbevisbara presumptionen direkt knuten till att den person som begått den aktuella överträdelsen ådrar sig utomobligatoriskt skadeståndsansvar och den har följaktligen en direkt inverkan på dennes rättsliga ställning.
- 96 Härav följer att artikel 17.2 i direktiv 2014/104 är en regel som är nära knuten till uppkomsten, ådragandet och omfattningen av utomobligatoriskt skadeståndsansvar för företag som har begått en överträdelse av artikel 101 FEUF genom att delta i en kartell.
- 97 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 81 i sitt förslag till avgörande kan en sådan regel anses vara en materiell bestämmelse.
- 98 Artikel 17.2 i direktiv 2014/104 är således en materiell bestämmelse i den mening som avses i artikel 22.1 i direktivet.
- 99 Såsom framgår av punkt 42 ovan ska det, för att fastställa den tidsmässiga tillämpligheten av artikel 17.2 i direktiv 2014/104, i förevarande fall prövas om den aktuella situationen har fullbordats före utgången av fristen för införlivande av direktivet eller om den har fortsatt att ha rättsverkningar efter utgången av den fristen.
- 100 I detta syfte ska arten och funktionen av artikel 17.2 i direktiv 2014/104 beaktas.
- 101 I den bestämmelsen fastställs en motbevisbar presumption som innebär att det vid förekomsten av en kartell per automatik presumeras att den har orsakat skada.
- 102 Eftersom förekomsten av en kartell är den omständighet som unionslagstiftaren har identifierat som den omständighet som ger upphov till en presumption om skada, ska det prövas huruvida det datum då den aktuella kartellen upphörde inföll före utgången av fristen för införlivande av direktiv 2014/104, eftersom direktivet inte införlivades med spansk rätt inom den fristen.
- 103 I förevarande fall pågick kartellen från den 17 januari 1997 till den 18 januari 2011. Kartellen upphörde således före utgången av fristen för införlivande av direktiv 2014/104.
- 104 Under dessa omständigheter finner domstolen, mot bakgrund av artikel 22.1 i direktiv 2014/104, att den motbevisbara presumption som fastställs i artikel 17.2 i direktivet inte är tillämplig i tiden (*ratione temporis*) på en skadeståndstalan vilken, trots att den väckts efter ikraftträdandet av de nationella bestämmelser genom vilka direktivet införlivats för sent med nationell rätt, avser en överträdelse av konkurrensrätten som upphörde före utgången av fristen för införlivande av direktivet.
- 105 Mot denna bakgrund ska frågorna besvaras enligt följande:
- Artikel 10 i direktiv 2014/104 ska tolkas på så sätt att den utgör en materiell bestämmelse, i den mening som avses i artikel 22.1 i direktivet, och att en skadeståndstalan vilken, trots att den avser en överträdelse av konkurrensrätten som upphörde innan direktivet trädde i kraft, har väckts efter ikraftträdandet av de bestämmelser genom vilka direktivet har införlivats med nationell rätt, omfattas av bestämmelsens tidsmässiga tillämpningsområde, i den mån den preskriptionsfrist som är tillämplig på skadeståndstalan enligt de tidigare bestämmelserna inte löpt ut före utgången av fristen för införlivande av direktivet.

- Artikel 17.1 i direktiv 2014/104 ska tolkas på så sätt att den utgör en processuell bestämmelse, i den mening som avses i artikel 22.2 i direktivet, och att en skadeståndstalan vilken, trots att den avser en överträdelse av konkurrensrätten som upphörde innan direktivet trädde i kraft, har väckts efter den 26 december 2014 och efter ikraftträdandet av de bestämmelser genom vilka direktivet har införlivats med nationell rätt, omfattas av bestämmelsens tidsmässiga tillämpningsområde.
- Artikel 17.2 i direktiv 2014/104 ska tolkas på så sätt att den utgör en materiell bestämmelse, i den mening som avses i artikel 22.1 i direktivet, och att en skadeståndstalan vilken, trots att den väckts efter ikraftträdandet av de bestämmelser genom vilka direktivet införlivats för sent med nationell rätt, avser en överträdelse av konkurrensrätten som upphörde före utgången av fristen för införlivande av direktivet, inte omfattas av bestämmelsens tidsmässiga tillämpningsområde.

Rättegångskostnader

- 106 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

Artikel 10 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/104/EU av den 26 november 2014 om vissa regler som styr skadeståndstalan enligt nationell rätt för överträdelser av medlemsstaternas och Europeiska unionens konkurrensrättsliga bestämmelser ska tolkas på så sätt att den utgör en materiell bestämmelse, i den mening som avses i artikel 22.1 i direktivet, och att en skadeståndstalan vilken, trots att den avser en överträdelse av konkurrensrätten som upphörde innan direktivet trädde i kraft, har väckts efter ikraftträdandet av de bestämmelser genom vilka direktivet har införlivats med nationell rätt, omfattas av bestämmelsens tidsmässiga tillämpningsområde, i den mån den preskriptionsfrist som är tillämplig på skadeståndstalan enligt de tidigare bestämmelserna inte löpt ut före utgången av fristen för införlivande av direktivet.

Artikel 17.1 i direktiv 2014/104 tolkas på så sätt att den utgör en processuell bestämmelse, i den mening som avses i artikel 22.2 i direktivet, och att en skadeståndstalan vilken, trots att den avser en överträdelse av konkurrensrätten som upphörde innan direktivet trädde i kraft, har väckts efter den 26 december 2014 och efter ikraftträdandet av de bestämmelser genom vilka direktivet har införlivats med nationell rätt, omfattas av bestämmelsens tidsmässiga tillämpningsområde.

Artikel 17.2 i direktiv 2014/104 ska tolkas på så sätt att den utgör en materiell bestämmelse, i den mening som avses i artikel 22.1 i direktivet, och att en skadeståndstalan vilken, trots att den väckts efter ikraftträdandet av de bestämmelser genom vilka direktivet införlivats för sent med nationell rätt, avser en överträdelse av konkurrensrätten som upphörde före utgången av fristen för införlivande av direktivet, inte omfattas av bestämmelsens tidsmässiga tillämpningsområde.

Underskrifter